

Katona Csaba

Két nemzedék

Egy apa–fiú konfliktus nemzetiségi háttere*

Egy 92 éves egyetemista

KATONA GÁBOR (1906–1998), volt esztergomi ügyvéd,¹ aki az 1980. év elejétől kezdve állította össze visszaemlékezéseit, az alábbiakat vetette papírra apai nagyapja elhunytáról megemlékezve: „Nagyapa haláláról [...] a Pesti Hírlap egy apró betűs híradásából értesültem, amelyben azt írták, »nyilóán a világ legöregebb gólyája az a Kabina Ferenc volt szentendrei ügyvéd, aki 92 éves korában iratkozott be a pozsonyi egyetem orvosi karára.«² Az emlékezet csalóka, ezért a kíváncsiságtól hajtva felütöttem a Pesti Hírlap 1931. évi évfolyamának novemberi lapszámait – az említett nagyapa, ezen írás „főhőse”, ebben a hónapban hunyt el. A november 19-i lapban az alábbi híradásra bukkantam: „Meghalt egy kilencvenkét éves – orvostanhallgató. Prágából jelenti a Pesti Hírlap tudósítója: Pozsonyban meghalt Kabina Ferenc kilencvenkét éves orvostanhallgató, aki hosszú éveken át Budapesten volt ügyvéd, az összeomlás után Pozsonyba költözött és kilencvenéves korában beiratkozott a pozsonyi egyetem orvoskarára.”³

Amint látható, az adatok között feszül némi ellentmondás, de ez bizvást az évtizedek során formálódó emlékezet számlájára írható: Kabina Ferenc – azaz František Kabina – nem volt Szentendre lakosa, ám a 20. század elejétől Békásmegyeren, majd Csillaghegyen élt: vélhetően emiatt említette az őt

* A szlovák nyelvű források és irodalom megértéséhez nyújtott segítségéért Farkas Andrea levéltárosnak (BFL), míg a téma szakirodalmát és írásom egészét illető hasznos tanácsaiért és segítségéért Demmel Józsefnek tartozom hálás köszönettel.

¹ A korrektség jegyében illik e ponton megemlíteni azt, ami egyébként is gyanítható, hogy írásom főhősei egyenesági felmenőim: František Kabina (Kabina Ferenc) ükapám, Katona (Kabina) Sándor dédapám, míg az emlékiratot jegyző Katona Gábor nagyapám volt.

² Katona G. vissz. 1. – Ez a visszaemlékezés, illetve más, családtörténeti források (családfák, keresztlevél-másolatok) stb. a család birtokában maradtak fenn.

³ Pesti Hírlap, 1931. 6.

személyesen nem ismerő unoka a közeli Szentendrét lakóhelyeként. Több pontosításra szorul a *Pesti Hírlap* tudósítása is: Kabina nem 92 éves volt halálakor, hanem 87, Trianon után pedig nem költözött Pozsonyba, hanem – néhány évet leszámítva – Csillaghegyen élt tovább. E ponton elérkeztünk két újabb kérdéshez. Az egyik, hogy egyáltalán ki volt František Kabina,⁴ a másik pedig, hogy miért az újságból tudja meg – láthatóan teljességgel véletlenszerűen – az unokája, hogy meghalt?

Apa és fia konfliktusa

Miközben válaszokat keresünk plasztikus korrajz bontakozik ki a háttérben: a dualizmus Magyarországnak nemzetiségi kérdése, ezen belül a szlovák nemzetiségé, illetve az asszimilációé. Jelen esettanulmány azt látszik bizonyítani, hogy a családi életutak feltárását célzó mélyfúrások – ha úgy tetszik az intergenerációs mobilitás vizsgálatai – tán e kérdés tekintetében sem érdektelének, mert az alább tárgyalandó apa–fiú viszony sajátos jelentést nyert a nemzetiségi kérdés erőterében. Szándékosan használtam a viszony szót, mert az apa, František Kabina és a fiú, Katona Sándor semmiféle személyes kapcsolatot nem ápolt egymással a fiú gimnazista éveitől fogva, de valamilyen viszonyuk mégis volt.⁵ Milyen ellentét készthette e két makacs férfit ilyen engesztelhetetlen haragra? A válasz kettős, amint azt meglehetősen tömörséggel megtudjuk az unoka visszaemlékezéseiből: „Édesapám körülbelül tizenöt éves korában Édesanyjának korai halála után apjának, a pánszláv érzelmű Kabina Ferencnek e kétszeres okból örökre búcsút mondott s nagyanyjának, Furbászné Balásffy – Blarazin – Ágnesnek védőszárnyai alá menekült, akinek aztán sírja helyén építtette meg a családi sírboltot is.”⁶

Kissé részletesebben kibontva fentieket: a családi emlékezet úgy tudja, hogy František Kabina felesége, Furbász Paulina (Paula) elhunyt idején már szeretőt tartott, akit, nem várva meg az ilyenkor szokásos gyászévet, röviddel

⁴ Kabináról kiváló életrajzot jelentetett meg a közelmúltban szlovák nyelven Roman Holec, amelyre az alábbiakban nagymértékben támaszkodom: HOLEC, 2001.

⁵ Amit jelez, hogy Katona Gábor úgy emlékezett, mostohaanyjuk megtiltotta František Kabina halálhírének közlését, nehogy az felborzolja Katona Sándor idegeit: apjának nevét kiejteni sem volt szabad jelenlétében. Ezt igazolja Katona Gábor egy 1940-ben kelt – unokatestvéréhez, Sághy Ferenchez írt – levelének részlete is: „Api az ő és az apja közötti viszony miatt nagyapánkról soha nem beszélt nekünk.” KG levél.

⁶ Katona G. vissz. 1.

megözvegyülése után feleségül vett.⁷ Ez az esemény pedig olyannyira felháborította öt gyermeke – Sándor, Jenő, Olga, Irma és Gizella – közül az egyik fiút, Sándort, hogy szakított apjával, további taníttatásáról és neveltetéséről ettől fogva az anyai nagymama, özvegy Furbász Adolfné, Balássfy (Blarazin) Ágnes gondoskodott, aki Esztergomban lakott.⁸ Mivel pedig a fiú ezt követően mindenben ellent akart mondani a meggyűlölt apának, ahogy apja a szlovák nemzeti mozgalom híve volt, úgy ő lelkes magyarrá lett, és nevét Kabináról Katonára magyarosította 1906. június 28-án, a Belügyminisztérium engedélyével.⁹

Meglehetősen nyilvánvaló, hogy ez a családi hagyomány erősen torzítva és leegyszerűsítve – továbbá egyoldalúan, az apjával szakító fiú, Katona Sándor álláspontját tükrözve – maradt fent, éppen ezért tán nem hiábavaló más forrásokat is kézbe venni. Annál is inkább, mert egy nemrég megjelent František Kabina-életrajz e történetet a másik oldalról láttatva úgy fogalmaz, hogy Kabinának gyermekeiben nem sok öröme tellett, mert anyjuk és nagyanyjuk, valamint az iskolai nevelés hatására elmagyarosodtak.¹⁰ Egy történet két olvasata? A továbbiakban e köztörténeti jelentőségű magánügy hátterét próbálom meg részletesebben feltárni. Ennek legérdekesebb eleme pedig – megítélésem szerint – az apa, František Kabina életútja.

Rövid életrajz

František (másképp Franko vagy Ferko) Kabina – Kabina Ferenc – 1844. október 13-án látta meg a napvilágot Szénásfalun (Bzenica)¹¹ és Budapesten halt meg 1931. november 11-én.¹² Édesapja, András (Andrej) mészáros volt,¹³ így a fiatal Ferencnek meg kellett küzdenie az elsőgenerációs értelmiségi lét

⁷ „Özvegye – korábbi szeretője –, egy bécsi származású hölgy Csillaghegyen élt nyomorban és ott is halt meg. Olga nagynéném temettette el. A düledező házat később lebontották.” Katona G. vissz. 1. – Kabina második feleségének bécsi származását, illetve német anyanyelvűségét (sőt férjével ebből fakadó vitáit) Roman Holec is említi: HOLEC, 2001. 158., 161.

⁸ „Apikánknak volt azon nagyanyja, aki nevelte Őt.” KG levél.

⁹ KS keresztlevél.

¹⁰ HOLEC, 2001. 158.

¹¹ A születés helyét tekintve a források látszólag ellentmondanak egymásnak: hol Geletnek (Hlinik nad Hronom), hol Szénásfalut/Nagyszénást (Bzenicát) adják meg szülőhelynek. A keresztlevél 1940. évi másolatán szlovákul Bzenica szerepel. FK keresztlevél.

¹² SBS, 1989. 11.; KATONA, 1998. 34.

¹³ HOLEC, 2001. 155.

minden nehézségével.¹⁴ Gimnáziumi tanulmányait Besztercebányán (Banská Bystrica) végezte.¹⁵ Ezt követően 1865-től ügyvédsegéd volt a Bars vármegyei Zsarnócán (Žarnovica),¹⁶ majd előbb a pesti, később a bécsi egyetemen jogot hallgatott. Egyetemi tanulmányait 1872-ben fejezte be.¹⁷ 1873. február 22-én megházasodott: annak szülőhelyén elvette az 1849. február 10-én Murányalján (Muraň) Furbász Adolf erdőbíró leányát,¹⁸ Furbász Paulinát (Paulát).¹⁹ A fiatal ügyvéd ezután Selmecebányán (Banská Štiavnica)²⁰ vitt önálló praxist,²¹ amit valamikor az 1880-as évek elejétől Budapesten folytatott.²² Kabina a magyar fővárosban²³ előbb a Gránátos (a mai Városház), majd a Kerepesi (a mai Rákóczi) úton²⁴ vásárolt lakást, és hamarosan a Budapesti Ügyvédi Kamara megbecsült tagja lett.²⁵ 1901-ben belépett a nagyszombati (Trnava) Szent Adalbert Társaságba (*Spolok Svätého Vojtecha*).²⁶ Valamikor az 1900-as évek elején feladta budapesti lakását és kiköltözött Békásmegyeryre, majd Csillaghegyre, ahol birtokán gazdálkodott,²⁷ de rövid időre elhagyta lakóhelyét, hogy 1919–1921 között átvegye a Turóc vármegyei znióváráljai (Klástor pod

¹⁴ Édesanyja neve Szkladányi Anna (Anna Skladová) volt. SBS, 1989. 11.; FK keresztlevél; Katona (Kabina) családja.

¹⁵ HOLEC, 2001. 155.

¹⁶ HOLEC, 2001. 155.

¹⁷ SBS, 1989. 11.

¹⁸ FP keresztlevél.

¹⁹ FK házasságlevél.

²⁰ A család bizonyosan kötődött a városhoz: egy 1936-ban kelt visszaemlékezés említ egy Kabina nevű szappanost. NEMESPANNI CZOBOR, [1936]. 80. Ezt pedig egy sajátos irodalmi vonás teszi érdekessé: Féja Géza egyik novellájában bizonyos Kabinánét mint „szép szappangyárosnét” említi meg. FÉJA, 1957. 35.

²¹ HOLEC, 2001. 156.

²² SBS, 1989. 11.

²³ Az, hogy Budapesten élt és tevékenykedett, a szlovák nemzeti mozgalom köreiben – finoman fogalmazva – nem aratott osztatlan elismerést, sokan bírálták érte, nem értették meg mozgatórugóit. HOLEC, 2001. 155.

²⁴ A hely kiválasztása aligha volt véletlen: a Kerepesi út környékén számos szlovák lakott, az itteni vendéglők kedvelt találkozóhelyei voltak a pesti szlovákságnak, így például Andrej Kapusta vendéglője, de az ugyancsak itt álló József főherceg szálloda is gyakorta adott helyet szlovák rendezvényeknek, sőt az evangélikus szlovákság kedvelt gyülekezőhelye, az úgynevezett Luther-udvar is itt volt. Emellett mind a pesti szlovák katolikus, mind a pesti szlovák evangélikus gyülekezet templomát itt építették fel. KATUS, 1999. 140.

²⁵ KATONA, 1998. 34.

²⁶ *Kalendárium*, 2006.

²⁷ KATONA, 1998. 34.

Znievom) gimnázium²⁸ igazgatását.²⁹ A Kabina részvételével még az 1860-as években megalapított gimnázium ekkor kezdte meg működését ismételten, ez készítette őt arra, hogy az általa olyannyira szeretett intézmény szolgáltatába lépjen. Hozzá kell tenni, hogy Csillaghegyről történő távozásához hozzájárult, hogy 1919-ben a kömmün elkobozta birtokát, ezért az 1920-as évek elején Vágsellyén (Šaľa), majd Nyitrán (Nitra) lakott. Ezt követően viszont haláláig csillaghegyi házában élt, sírja a helyi temetőben található.³⁰

Családi háttér

František Kabina családjának lehetőségekhez képest részletes vizsgálatát első-sorban nem a családfakutatás hagyományos irányából szeretném elvégezni, hanem azt keresem, hogy Kabina szlovák tudata milyen forrásokból táplálkozott? A legkorábbi ismert ős bizonyos Kabina János volt, akinek Ignác nevű fia 1800-ban született Zsarnócán. Keresztelőlevelének másolata azonban latin nyelvű, így ez minimális eligazítást sem ad az egyébként is rendkívül bonyolult, identitással kapcsolatos kérdések megválaszolásához.³¹ A következő nemzedékhez tartozik már Andrej Kabina, aki, mint már esett róla szó, František Kabina édesapja volt és mészárosként tevékenykedett. Lehetséges, bár tételesen semmi nem bizonyítja, hogy ő mind szlovákul, mind magyarul beszélt, az azonban bizonyos, hogy fia tökéletesen bírta mind a szlovák, mind

²⁸ Ennek jelentőségét az adja meg, hogy az Osztrák–Magyar Monarchiában ez a gimnázium volt az egyetlen katolikus szlovák középfokú intézmény, amíg nem egész két évtized működés után 1875-ben pánszlávizmus vádjával bezáratták, és csak a csehszlovák állam létrejötte után kezdhetette újra működését. Erről, valamint Kabinának a gimnázium alapításában játszott szerepéről alább részletesebben szólok.

²⁹ KATONA, 1998. 34.

³⁰ HOLEC, 2001. 175.

³¹ KI keresztlevél, 1880. – Itt kell megemlíteni, hogy ezt a keresztlevél-másolatot, csakúgy, mint egy másik Kabina Ignácét (KI keresztlevél, 1790), aki 1790. február 10-én Kabina István fiaként született a Bars vármegyei Nagylócsán (Lovča), nem a második világháború idején a zsidótörvények okán szerezték meg a család akkor élő tagjai, hanem František Kabina fordult levélben 1931. október 12-én a besztercebányai püspökhöz, ősei után kutatva, ami jelzi Kabina ezirányú érdeklődését. A sors furcsa fintora – és egyben igazságtalansága –, hogy Kabina nem láthatta ezeket a keresztlevél-másolatokat, mert mire azok megérkeztek címére, bár a válasz nem késlekedett sokat, ő már nem élt: Marián Blaha besztercebányai püspök a másolatokhoz írt kísérőlevelét egy nappal Kabina halála előtt, 1931. november 10-én vetette papírra. MB levél.

a magyar nyelvet és azokon igen választékosan fejezte ki magát. Házassága viszont már nem a szlovák kultúrkörhöz kötötte: felesége, Furbász Paulina édesanyja a – családi hagyomány szerint – svájci eredetű, nevét idővel megmagyarosító családból származott: Balássfy (Blarazin) Ágnes.³²

Ha az ősök és a szülők után saját nemzedékét nézzük, akkor elsősorban testvéréről, Kabina Jánosról (Jan Kabina) kell beszélnünk. Ő 1837-ben³³ vagy 1836-ban³⁴ született Szénásfalun. Neki sem voltak gondjai a magyar nyelvvel: fiatalon, 1861-ben szülőföldjétől távol, Zala vármegyében vállalt munkát kataszteri erdőbecslőként. 1878-ban északabbra, de nem szlovák, hanem román nyelvterületre, Máramarosszigetre, majd Lugosra került. Innen vonult nyugdíjba erdőmesterként 1904-ben, majd hazatért szűkebb pátriájába, hiszen 1919-ben Besztercebányán érte őt a halál. Kabina János kétnyelvűsége megkérdőjelezhetetlen: zalai munkálkodása idején sorozatban magyarul publikált erdészeti szakcikket (például *A zalamegyei fenyvesek*, *A szentgáli közbirtokosság erdészeti viszonyai*), ugyanakkor Bedő Albert *Erdőőr* című könyvét szlovák nyelvre ültette át.³⁵

Ami František Kabina gyermekeit illeti, az alább részletesebben tárgyalandó Sándoron kívül a többiekénél is erőteljes magyar orientáció figyelhető meg. Másik fia, Jenő³⁶ ugyancsak magyarosította családnevét Kabináról Hollóra.³⁷ Őt Székelyföldre vetette a sorsa, Sepsiszentgyörgyön élt. Fia, az ifjabb Jenő az első világháborúban a székely hadosztály katonája volt, lánytestvérei, Jolán és Irén pedig idővel Veszprém megyébe, konkrétan Pápateszérre költöztek át.³⁸ Aligha lehet kétséges, hogy ők már nem beszéltek szlovákul. A Kabina-fiúk három lánytestvére közül Irma bizonyos Radesics Antal felesége lett: ő férjével és két gyermekével délen, Eszéken élt. Gizelláról azon túl, hogy Pozsonyban lakott, semmit nem tudunk, míg Olga egy magyar dzsentrícsalád sarjához ment feleségül, a Heves vármegyei Pásztó környékén kisbirtokos nagysághy Sághy Ferenchez.³⁹ Ezek az adatok abba az irányba

³² Katona (Kabina) családja.

³³ SBS, 1989. 11.

³⁴ ZÉK. – A szülőhely esetében nála is az a kettőség áll fenn, mint öccse esetében (Geletnek/Szénásfalun), aminek magyarázatát lásd fentebb.

³⁵ ZÉK.

³⁶ Roman Holec hat gyermeket (három fiút és három leányt) említ munkájában, míg a család birtokában lévő családja csupán két fiúgyermeket tüntet fel. HOLEC, 2001. 158. Meglehető, egyikük nem érte meg a felnőttkort, a kérdés mindenesetre tisztázásra vár.

³⁷ Katona (Kabina) családja.

³⁸ Katona G. vissz. 1.

³⁹ Katona G. vissz. 1.

mutatnak, hogy František Kabina szlovák öntudatát nem tudta átörökíteni számos gyermeke egyikére sem. Katona Sándor tehát e tekinteten nem volt kivétel. Ennek nyilván számos oka de bizonyosan köztük volt az, hogy ha valaki távolra szakad a szlovák nyelvterületről, mint fenti néhány példánk „szereplője”, a nyelvvésztés könnyen bekövetkezhet: a családi viszonyok mellett az iskoláztatás, a társadalmi környezet asszimiláló hatásaival is fokozottan számolni kell.

Nem hagyható említés nélkül az sem, hogy a Kabina család egy másik ága szintén magyarosított: ők a Karvas nevet választották. Közülük több jeles személyiség került ki, így például Karvas (1888-ig Kabina) Emil (1864–1926) királyi erdőtanácsos,⁴⁰ de a legismertebb Imrich Karvaš – Karvas Imre (1903–1981) – volt. Ő – egyebek mellett – arról nevezetes, hogy a második világháború előtti utolsó csehszlovák kormányban tárca nélküli miniszteri tisztséget viselt 1938–1939-ben.⁴¹ E helyt azonban korántsem ez az igazán érdekes, hanem sokkal inkább az, hogy a Kabinából Karvasra magyarosító család „visszaszlovákosodott”, és nevük végén a magyaros „s” betűt a szlovák „š”-re cserélték le.

Egyesületek, oktatás, színház – František Kabina aktivizálódása

František Kabina szlovák nemzettudata viszont a kezdetektől meghatározó lehetett, hiszen alig 18 éves korában, 1863-ban ott találjuk a *Matica slovenská* alapító tagjai között.⁴² Ugyanez a szellemiség érhető tetten abban is, hogy az 1868-ban létrejött három felső-magyarországi szlovák nyelvű gimnázium – Znióvárálja, Turócszentmárton (Martin) és a Gömör-Kishont vármegyei Nagyrőce (Revúca) – közül ez utóbbi (katolikus) gimnázium alapítója Martin Čulennel, egykori besztercebányai tanárával,⁴³ szintén Kabina volt.⁴⁴ Ugyancsak 1868-ban – egyetemistaként, az egyesület megalakulásának évében – tisztségviselője lett a Pesten működő *Slovenský Spolok v Peštbudine* (Pest-budai Tót

⁴⁰ GULYÁS-VICZIÁN, 1995. 323.

⁴¹ Életrajza: Imrich Karvaš; CZAMBEL, 2003. 351–364. – Korántsem mellékesen az ő pénzügyi/banki manőverei tették lehetővé, hogy az 1944. évi antifasiszta szlovák felkelés stabil anyagi bázissal rendelkezzen, a felszabadított területen pedig normális pénzügyi élet induljon meg.

⁴² KEMÉNY, 1964. 102.

⁴³ HOLEC, 2001. 156.

⁴⁴ KEMÉNY, 1952. 444.

Egylet),⁴⁵ nevű egyesületnek, amely általános, felekezetekhez és pártokhoz nem kötődő, a fővárosi szlovákságot képviselő kulturális szervezetként működött.⁴⁶ 1870-ben bécsi egyetemi hallgatóként az ottani szlovák hallgatókat tömörítő *Tatran* egyesület első elnökeként találkozhatunk Kabina nevével. Sokrétű érdeklődését jelzi, hogy Hodruson (Hodruš), Selmezbányán és Kormoson (Krnišov) színházi előadások szervezésében vett részt az 1870-es évek első felében.⁴⁷ A kultúra területe mellett František Kabina azonban a politikában is a tettek mezejére lépett, mint látni fogjuk.

Háttérrel a dualizmus nemzetiségi politikájához

A szlovák vezető értelmiség tábora még az 1860-as években szétszakadt, két, egymástól igen eltérő irányzatra, amelyek 1861-től önálló sajtóval is jelentkeztek. A magyarokkal megegyezést kereső körök lapja a *Priateľ Luďu* (*A Nép Barátja*), a nagyobb önállóság irányába törekvő szlovák nemzeti irányzat a *Pešťbudinské Vedomosti* (*Pest-Budai Tudósítások*) volt.⁴⁸ E két irányzat közül az utóbbi területi önkormányzatot akart kialakítani az úgynevezett Felső-Magyarországi Szlovák Kerület (*Okolie*) keretében és Béctől, az ottani kormányköröktől várt ehhez támogatást (miután Pest-Buda megvitatni sem volt hajlandó érdemben a dolgot).⁴⁹ A másik irányzat a megyei szintű autonómiát, valamint az oktatásban és közigazgatásban a szlovák nyelv használatát tűzte ki célul, és ezt a magyar kormányzattal való együttműködés révén látta kivitelezhetőnek. Ez utóbbi volt az ún. „új iskola” (*Nová škola*), amely a turóci „régiközponttal” szemben lépett fel.⁵⁰ Az 1867. évi kiegyezés lehetlenné tette a „régiközpont” érvényesülését, az addig Pesten kiadott újságjuk 1869-ben megszűnt, új lapjuk, a *Národnie Noviny* Turócszentmártonban jelent meg.⁵¹ E viták során kristályosodott ki mindinkább az elsősorban Pesthez kötődő, Ján Palárik terézvárosi katolikus lelkész és Ján Bobula pesti építész által fémjelzett „új iskola” köre, amely – a szlovákság céljainak elérését szem előtt tartva – a mindenkor magyar kormányzattal való együttműködést, az

⁴⁵ KOVÁCS, 2006. 71.

⁴⁶ KATUS, 1999. 143.

⁴⁷ František Kabina.

⁴⁸ KATUS, 1999. 138.

⁴⁹ SZARKA, [1993]. 114.

⁵⁰ SZARKA, 1995. 78–81.

⁵¹ KATUS, 1999. 138.

iránta való lojalitást minden másnál fontosabbnak ítélte.⁵² Ám ez az irányzat is kudarcot vallott: a három szlovák nyelvű gimnázium 1874–1875-ben végrehajtott bezárásával (a vád pánszlávizmus volt),⁵³ illetve a *Matica slovenská* 1875. évi megszüntetésével.⁵⁴ Így a szlováksággal szemben nemzetiségi türelmetlenséget mutató magyarországi kormányzati politika erődemonstrációra épülő lépéseivel e csoportosulás törekvései alól kihúzta a talajt.⁵⁵ Lapjuk megszűnt, vezéralakjaik közül Palárik már 1870-ben elhunyt,⁵⁶ Bobula pedig a sorozatos kudarcok hatására felhagyott az aktív politikai szerepvállalással, és ekkortól kizárólag az általa addig is sikerrel űzött üzleti/építészeti életben érvényesült.⁵⁷

František Kabina, az „új iskola” követője

Kabinában buzgó aktivitással párosuló erős igazságkereső öntudat munkált, ami nem a magyar nemzetiség ellen, hanem a szlovák nemzetiség érdekében készítette kulturális és politikai színezetű fellépésre. Gondolkodásának sarkköve volt, hogy a szlovák nemzetnek a magyar nemzettel együttműködve, a történelmi Magyarország (*Uhorsko*) keretein belül kell megtalálnia helyét. Nézetei – részben nyilván belső készítésre, a személyiség éreséből fakadóan, részben pedig külső okok nyomán – nagyon módosultak, de egészében mindig ezt az irányvonalat követte. Felfogása sokakban keltett ellenszenvet, nem egyszer illeték őt szlovák értelmiségi körökben a hungarofil jelzővel, ami nem számított éppen dicséretnek.⁵⁸ Sajátos „különutasságát” olyan momentumok jellemzik, mint például az, hogy Kabinát örömmel töltötte el, mikor sajtóvétségért börtönre és pénzbírságra ítélték (ennek részleteiről lentebb szólok), mert így sokak által megkérdőjelezett hazafisága igazolást nyert.⁵⁹ Hasonlóan jelzésértékű lépés volt részéről, hogy az 1919-től általa igazgatott znióváraljai gimnáziumban – ellentétben a többi hasonló intézménnyel –

⁵² KATONA, 1998. 34., SBS, 1989. 11.

⁵³ SZARKA, 1995. 105.

⁵⁴ SZARKA, 1995. 106–107.

⁵⁵ SZARKA, [1993]. 125.

⁵⁶ KATUS, 1999. 139.

⁵⁷ Bobula János néven sikeres építési vállalkozóként működött Pesten, jelentős szerepet vállalva például az Andrassy út képeinek kialakításában. NIEDERHAUSER, 1999.

⁵⁸ HOLEC, 2001. 156.

⁵⁹ HOLEC, 2001. 163.

nem oktatták az úgynevezett „csehszlovák” nyelvet,⁶⁰ hanem külön a csehet és a szlovákokat.⁶¹

Nem volt rest ahhoz sem, hogy országgyűlési választásokon méresse meg magát. Először még igen fiatalon – az „új iskola” sikerébe vetett hittel – 1869-ben,⁶² majd 1896-ban⁶³ és 1901-ben⁶⁴ a Bars vármegyei újbányai (Nova Baňa), 1907-ben⁶⁵ pedig a Pozsony vármegyei bazini (Pezinok) választókerületben volt képviselőjelölt.⁶⁶ Próbálkozása valamennyi esetben hiábavalónak bizonyult: ez azonban aligha érte őt meglepetésként. Tény az is, hogy politikai szerepvállalása nem szorítkozott a választásokra, a köztes időszakban is igen aktív volt e téren. Ennek csupán egyetlen példája, amelyről Lehoczky Lajos Turóc vármegyei alispán Tisza Kálmánnak, mint belügyminiszternek írt feljegyzéséből értesülünk, hogy Kabina is részt vett a „szlovák nemzeti-ségi választók” (a Szlovák Nemzeti Párt) 1881. április 28-án Turócszentmártonban tartott tanácskozásán. Neve ekkor már ismert lehetett, mert feljegyzésben csupán mint a „selmeci” Kabina ügyvédet említette őt Lehoczky.⁶⁷

Baloldali nézetek

Az „új iskola” mérsékelt politikájának fájdalmas kudarcát követően a csalódott Kabina – sokakhoz hasonlóan – óhatatlanul is közelebb került az úgymond „régiközlekedés” köréhez. 1875-ben született Sándor fia keresztapjának Kabina még azt a Kajuch Józsefet (Josef Kajuch) kérte fel, aki 1872 és 1896 között a kormányzó Szabadelvű Párt képviselője volt a Liptó vármegyei rózsahegy

⁶⁰ A „csehszlovák” nyelv a gyakorlatban azt jelentette, hogy a frissen létrejött polgári államban kísérlet történt a két nyelv elegyítésére, kvázi egységesítésére.

⁶¹ HOLEC, 2001. 174.

⁶² Munkája: KABINA, 1869.

⁶³ Ekkor az újonnan (1895-ben Zichy Nándor gróf által) alapított Katolikus Néppárt színeiben lépett a választási porondra. HOLEC, 2001. 161.

⁶⁴ Ekkor is a Néppárt színeiben indult. Roman Holec említi meg azt az érdekességet, hogy a választási kampány sikere érdekében Kabina eladta tehenét, és árából zászlókat, szórólapokat készíttetett. HOLEC, 2001. 161.

⁶⁵ Munkája: KABINA, 1907.

⁶⁶ SBS, 1989. 11.

⁶⁷ KEMÉNY, 1952. 643. – Megjegyzendő, hogy Lehoczky meglehetősen lekezelően írt a résztvevőkről: „... ezen pártnak tagjai között társadalmi és vagyoni állás tekintetében épen nincs, és képesség tekintetében alig van a közepszerűségeen túl kiemelkedő egyénisége.”

(Ružomberok) választókerületben.⁶⁸ A *Matica* felszámolását és a gimnáziumok bezárását követően azonban érzékelti lehetett egyfajta radikalizálódást Kabina fellépésében is, ami egyebek mellett baloldali nézeteinek izmosodásában nyilvánult meg. Ugyanakkor továbbra sem volt tapasztalható nála ellenérzés a többségi magyarsággal szemben. Fokozódó antipátiával tekintett azonban a magyar kormányzatra.

Mind határozottabban körvonalazódó eszméit sajátos daccal színeztet demonstratív fellépését néhány konkrét eset felidézése kellőképp meg tudja világítani. 1874. augusztus 6-án a znióváraljai autonóm katolikus gimnázium (amelynek, mint már említettük, Kabina egyik alapítója volt) patronátusa, közgyűlést tartott. Ennek egyebek mellett legfontosabb tárgya az volt, hogy a magyar vallás- és közoktatásügyi miniszter, Trefort Ágoston leiratot intézett a patronátushoz a gimnázium állami kézbe vétele ügyében. Ezt a leiratot, amely – mint utóbb kiderült, okkal – igencsak aggasztotta az előljáróságot, a miniszter nem a patronátus elnökéhez címezte, hanem helyette a besztercebányai püspöknek, aki a patronátusnak „csupán” egyszerű tagja volt. Éppen úgy, mint František Kabina, aki a patronátus közgyűlésen felszólalásában a leiratot ezért törvénytelennek ítélte egyúttal azt is szóvá téve, hogy a püspök – lévén nem ő a patronátus feje – tárgyalópartnerként sem lehet illetékes. Kabinával szöges ellentétben Kohuth József alsókubini (Dolný Kubín) plébános – természetesen ugyancsak patronátusi tag – e kérdésben az alábbiakat fogalmazta meg: „... minden nemzetiségnek a valódi felvilágosítás csak akkor biztosítható, s az csak akkor vezérli boldogságra az egyes nemzeteket, államokat, ha az Krisztus keresztyére támaszkodott.”⁶⁹ A patronátus végül úgy döntött, hogy alakuljon meg egy bizottság, amely tárgyal a kultusztárcával a leirat alapján: ennek a bizottságnak tagja lett Kabina is.⁷⁰ A végeredmény ismert: a gimnázium működését a miniszter felfüggesztette. Számunkra azonban e helyt az a fontos, ami Kabina egyházzal kapcsolatos nézetei tekintetében felsejlett ebben a vitában.

Pár évvel később a *Selmecz* című újság tűzte tollára Kabinát: ez az eset már megelőlegezte azt a különös dacot, ami mindinkább jellemző lett rá, és ami annyit tett, hogy nem volt képes elismerni, ha tévedett. 1876-ban halt meg Deák Ferenc, akinek elhunyt országos gyásszal járt. František Kabina azonban – amennyire az újság tudósításából kiderül – egy előzetesen már

⁶⁸ KATONA, 1998. 34.

⁶⁹ KEMÉNY, 1952. 445.

⁷⁰ KEMÉNY, 1952. 446.

meghirdetett bált nem akart elhalasztani csupán a gyász miatt: „A király palotáját [sic!] és a szegény kunyhójában háborítatlanul foglalja el helyét a setét bánat, csak a selmeci polgári casinóban nem lel zavartalan nyugalmat; felveri azt egy hang, amely többek nevében bált rendezni, vigadni akar. [...] Hogy a többek szószólója Kabina helybeli ügyvéd, azt tudja az egész város s maholnap a megye.”⁷¹

A századelő: radikalizálódás és megtorlás

František Kabina fellépésének további radikalizálódása erőteljesen kötődik a századelőn kifejtett szerkesztői/kiadói tevékenységéhez. Már 1878-ban Selmecebányán *Perún* címen politikai-ismeretterjesztő lapot adott ki, 1883-ban az *Uhorské noviny* (Magyarországi újság), 1902–1903 között a *Hlas ľudu* (A Nép Hangja) kiadója és szerkesztője volt.⁷² (Emellett pedig – a teljesség igénye nélkül – a következő újságokban is publikált: *Katolícke noviny*, *Národné noviny*, *Slovenské noviny*, *Slovenské listy*, *Slovák*, *Robotnícke noviny* stb.)⁷³ A legnagyobb jelentőséget közülük Kabina szempontjából kétségkívül a *Hlas ľudunak* kell tulajdonítanunk, amely alcíme szerint „az elnyomott szlovák földművesek, iparosok és munkások politikai és társadalmi havi lapja” volt, híven tükrözve kiadója/szerkesztője baloldali nézeteit.⁷⁴ (Korántsem mellékesen: épp abban az időben, amikor mind erőteljesebbé vált a nemzetiségi politikusok elleni állami fellépés.) Még inkább tükrözi ezeket a nézeteket az a bizalmas jelentés, amelyet a magyar Igazságügy-minisztérium államtitkára, Bernáth Géza írt tárcájának vezetője számára. Bernáth a „nemzetiségi és szocialisztikus lapok és megmozdulások” elleni eljárásokról negyedévente írta jelentéseit. Ezek egyikében, 1904. május 17-én sok más mellett az alábbiakat vetette papírra a „tót nyelven megjelent hírlapok vagy nyomtatványok” tárgyában: „A *Hlas ľudu* című budapesti lap sajtópere Kabina Ferenc békásmegyeri ügyvéd, szerkesztő jogerős elítélésével befejeztetett.”⁷⁵ Egy újabb jelentésben pedig – 1904. augusztus 3-án – Bernáth további információkat osztott meg a miniszterrel: „A *Hlas ľudu* című budapesti szocialista lapnak [...] elkövetett izgatás miatt elítélt Kabina Ferenc ügyvéd, békásmegyeri lakos büntetését megkezdette, sőt [...] az ügyvédi kamara az ügyvédi gyakorlatát is felfüggesztette. Ugyanezen lapban múlt évi március hóban nemzetiség

⁷¹ Selmece, 1876. 1.

⁷² KATONA, 1998. 34.

⁷³ SBS, 1989. 11.

⁷⁴ KATUS, 1999. 145.

⁷⁵ KEMÉNY, 1966. 235.

ellen és a papi osztály ellen elkövetett gyűlöletre való izgatás miatt az imént nevezett Kabina Ferenc ellen másik per is indítottatott, melyben az előbb említett izgatás miatt [...] bíróság elítélte, de az ítélet még nem jogerős.”⁷⁶ Kabina végül három hónapot töltött a váci börtönben,⁷⁷ emellett pedig 400 korona pénzbírsággal is sújtották.⁷⁸

A fenti konkrét példákkal érzékeltetett folyamatnak legalább két olvasata van. František Kabina, ahogy tapasztalatai gyarapodtak, nézeteinek mind erőteljesebben, kiérleltebben adott hangot. Ugyanakkor ez részben válasz is volt. A századforduló idején az egymást követő kormányok alatt a nemzeti-ségi – és így a szlovák – politikusokkal, lapokkal, iskolákkal, egyesületekkel szemben nemzetiségi sajtóperek, bírósági eljárások egész sora indult meg. Ez a fellépés erőteljesnek és durvának bizonyult: a szlovák nemzetiségi politika olyan jelentős képviselői kaptak börtönbüntetést, mint például Svetozár Hurban Vajanský, Milan Ivanka, Andrej Hlinka stb.⁷⁹ E hullám ragadta el Kabinát is – egyfelől. Másrészt viszont azzal, hogy épp ezekben a nehéz években felvállalta a *Hlas ľudu* kiadását, amely nem csupán nemzetiségi, de baloldali lapként „halmozottan hátrányos helyzetű” is volt, óhatatlanul magára irányította a figyelmet. Kabina a *Hlas ľudu* szerkesztése mellett ráadásul hajlamos volt kifejezetten demonstratív célzatú „egyéni akciókra” is.

Ezek jellemző példája volt az, amikor levélben fordult a hivatalban lévő magyar miniszterelnökhöz, Khuen-Héderváry Károly grófhoz 1903. július 21-én. Levelében azt kezdeményezte, hogy a megszüntetett *Matica slovenká* alapítása idején általa befizetett összeget a magyar kormány, amely a *Maticát* 1875-ben feloszlatta, fizesse vissza számára, hiszen azt ő csakis erre a célra, a *Matica* működtetésére szánta. Érvelése szerint „az anyagiakban aránylag szegény tót nemzet honhű és lelkes fiai”⁸⁰ hozták létre ezt az együletet. Kellő cinizmussal nem felejtett el arra hivatkozni, hogy az uralkodó, I. Ferenc József császár és király is belépett a *Maticába* 1000 korona tagdíjjal, majd így folytatta gondolatsorát: „A nemes igyekezettel és buzgalommal folytatott kulturái munkához magam is szegődtem, és alapító tagjává lettem, lefizetvén az előírt összeget,

⁷⁶ KEMÉNY, 1966. 239.

⁷⁷ Némi fekete humorral azt is mondhatnánk, hogy nemzedékről nemzedékre öröklődő hagyomány a családban a börtönbüntetés: František Kabina, mint láthattuk, Vácott, fia, Katona Sándor – párbajvétségért – Szegeden, míg unokája, Katona Gábor – 1956-os cselekedeteiért – Szolnokon járta meg a börtönt.

⁷⁸ HOLEC, 2001. 163.

⁷⁹ SZARKA, [1993]. 147.

⁸⁰ KEMÉNY, 1964. 102.

mint alapító tag azon célból, hogy azzal tót nemzetem⁸¹ [...] előmozdítsam."⁸² Ezt követően Kabina előbb nehezményezte, hogy például a *Matica* múzeumi gyűjteményét Nyitrára, a Felvidéki Magyarok Közművelődési Egyesületéhez szállították, majd felszólította a miniszterelnököt, hogy tegyen intézkedéseket a *Matica* „*felfüggesztett működését restituálni*". Ha pedig ezt nem teszi meg, akkor kéri vissza az egykor, 1862-ben befizetett 240 koronát, ami 31 év kamataival egyetemben immáron 446 koronát és 40 fillért tesz ki 6%-os évi kamattal számolva.⁸³

Nyilvánvaló, hogy e kicsinyességbe hajló akció valójában nem az egykor befizetett pénzről szól, és még egyértelműbb, hogy Kabina semmi valós reményt nem fűzött – nem fűzhetett – ahhoz, hogy a *Matica* új életre kel levele nyomán: egész egyszerűen érzékeltetni akarta a helyzet visszas voltát. A levél egyetlen „eredménye” természetesen az lett, hogy a *Hlas ľudu* révén egyébként is előterébe került Kabinára még inkább odafigyelt a kormányzat. A Közigazgatási Bíróság döntése értelemszerűen az volt, hogy „*a panaszt tényleges tárgyalás nélkül visszautasítja*".⁸⁴

A politikai pálya értékelése

Mint fentebb láthattuk, František Kabina végül börtönbüntetést kapott az általa szerkesztett folyóiratban közöltek miatt. A *Hlas ľudu* épphogy három évfolyamot ért meg, őt magát pedig működésében az ügyvédi kamara – erős minisztériumi nyomásra – felfüggesztette. Ezekben az években költözött Békásmegyerrre, és nyilván nem írhatjuk pusztán a véletlen számlájára, hogy innen-től kezdve már nem ügyvédként praktizált, hanem ottani birtokán gazdálkodott.⁸⁵ Ezt az „önkéntes száműzetést” törte meg azzal, hogy még egyszer megpróbálkozott – 1907-ben – az országgyűlési képviselőjelöltséggel a bazini választókerületben, de ahogy már említettük, ez sem hozott számára diadalt.

Politikai életműve összességében tehát kétségkívül csonka maradt, aminek okát részben azon idealizmusában kell keresnünk, amely a mind kiéle-

⁸¹ E ponton érdemes felhívni a figyelmet Kabina szóhasználatára, hiszen akkor él ezzel a kifejezéssel („nemzet”), amikor a magyar nemzeti állam eszméje nemigen „engedte meg” a magyar mellett a határokon belül más nemzetek emlegetését.

⁸² KEMÉNY, 1964. 103.

⁸³ KEMÉNY, 1964. 103.

⁸⁴ KEMÉNY, 1964. 104.

⁸⁵ KATONA, 1998. 34.

zettebb politikai helyzetben is a két nemzet egymásra találását hirdette. „Hungarofil” nézetei, továbbá az, hogy Budapesten, majd a magyar főváros agglomerációjában élt, sokak szemében szlovákságát is kérdőjelessé tette. Aligha véletlen, hogy a Szlovák Nemzeti Tanács megalakulásának végső folyamatában nem vett részt, és nem kapott meghívót Turócszentmártonba a *Szlovák nemzet deklarációjának (Deklarácie slovenského národa)* kihirdetésére sem 1918. október 18-án.⁸⁶ Nem kétséges, hogy ezek a dolgok fájdalmasan érintették őt.⁸⁷ De elszigeteltségének oka volt az is, hogy rendre pökhendinek ható, ellentmondást nem tűrő módon fejezte ki nézeteit, ragaszkodva az általa tudott/tudni vélt igazsághoz. (Igaz, ez a konokság alkalmanként eredményes is lehetett egy-egy kiélezett helyzetben, így például amikor 1919-ben átvette a znióváraljai gimnázium igazgatását, sikerrel akadályozta meg, hogy tradicionális székhelyéről Nyitrára helyezték át az intézményt,⁸⁸ de határozottságát [önfejűségét?] az is mutatja, hogy a csehszlovák oktatásügyi tárcával is perre ment, mikor az nem akart engedélyezni egy, a gimnázium javát szolgáló adománygyűjtést.⁸⁹)

Ezt a makacssággal elegy különbséget azért is fontos hangsúlyozni, mert amellet, hogy ez lehetett Kabina politikai elszigetelődésének egyik eredője, meglehet, épp e stílus okán sem volt képes átörökíteni gyermekeire öntudatát. A másik (az előzőt korántsem kizáró) lehetőség persze – legalábbis Sándor fia esetében feltétlenül – az a magánéleti viszály, amely apát és fiát szembeállította egymással, szabad teret nyitva a fiú életében az elmagyarosító családi (főként anyai és nagyanyai) és iskolai közegnek.

Katona Sándor rövid életrajza

Katona Sándor 1875. július 31-én⁹⁰ Rozsnyón⁹¹ született, gimnáziumi tanulmányait előbb szülővárosában, majd Esztergomban folytatta, diplomáját Budapesten szerezte.⁹² 16 éves korától neveltetéséről özvegységben élő anyai nagyanyja, Firkász Adolfné Balássfy (Blarazin) Ágnes gondoskodott. 1901-

⁸⁶ HOLEC, 2001. 174.

⁸⁷ HOLEC, 2001. 175.

⁸⁸ HOLEC, 2001. 175.

⁸⁹ HOLEC, 2001. 175.

⁹⁰ KS keresztlevél.

⁹¹ O'SVÁTH, 1938. 771.

⁹² O'SVÁTH, 1938. 771.

ben kezdte meg önálló ügyvédi praxisát Esztergomban.⁹³ Ugyanebben az évben a város polgári elitjének egyik jeles családjába házasodott be a szlovák származású fiatalember: az 1879. június 28-án Esztergomban született Magos Emíliát,⁹⁴ Magos Sándor királyi táblabíró és Bleszl Emília leányát vette feleségül 1901. augusztus 31-én.⁹⁵ Ő három fiút szült neki – Miklóst (1903), Gábort (1906) és Sándort (1909) –, de utolsó gyermeke születésének évében, 1909. szeptember 6-án fiatalon elhunyt.⁹⁶ Az özvegy Katona Sándor ekkor hasonlóképp cselekedett, mint a családi hagyomány szerint apja: nem várta meg a gyászév leteltét, máris bejelentette újabb házasságát. Második násza is az esztergomi polgárság vezető rétegéhez kötötte őt: Eggenhoffer Lujzát vette el, aki negyedik fiának, Andornak (1912) lett az édesanyja.⁹⁷ Ami politikai aktivitását illeti, az 1918-ig kimerült abban, hogy ő töltötte be a Polgári Függetlenségi Párt helyi elnöki tisztjét, de a négygyermekes családapá az első világháborút követő esztergomi eseményekben főszerepet vállalt: 1918-ban a helyi Nemzeti Tanács elnökévé választották. Az október 30-ai éjjelét Budapesten töltő⁹⁸ ügyvéd 31-én tért vissza a városba, és még aznap beszédet mondott a városháza erkélyéről.⁹⁹ A baloldali *Esztergomi Népszava* nyomdája házában működött.¹⁰⁰ 1919-ben kényszerből a kömmün vádbiztos lett,¹⁰¹

⁹³ O'SVÁTH, 1938. 771.

⁹⁴ ME keresztlevél.

⁹⁵ KS házasságlevél. – Érdekesség, hogy az esketést Csernoch János (akkor főszékes-egyházi apátkanonok) végezte, aki később (1913 és 1927 között, haláláig) esztergomi hercegprímás volt. Érdekesség, hogy Csernoch szlovák paraszti család gyermeke volt, versei szlovákul jelentek meg nyomtatásban.

⁹⁶ ME halotti biz.; *Esztergom és Vidéke*, 1909. 6.

⁹⁷ Katona G. vissz. 3., 103.

⁹⁸ Budapesti élményeiről így írt: „Az utca még csendes volt, és nem mutatta, hogy Budapesten értem meg életem legnagyobb és legboldogabb pillanatát. Oly természetesnek látszott a forradalom kitörése, hogy az első pillanatokban nem is gondoltam arra a nagy munkára és kockázatra, melyből megszületett. Csak örövendtem és izgatott voltam. [...] Egy keresztutcánál nagy automobilal találkoztunk telve katonákkal, akiknek egyike e pillanatban lőtt. Az utasok női része sikoltani kezdett, a villamos megállott és tovább már nem is ment – utasok és kalauzok ott hagyták és én gyalog indultam a Rákóczy ut felé, ahol már a forradalom teljes és feledhetetlen képe tárult elém. Teherautók tömegei száguldoztak, az ut tömve volt emberekkel, az autókön sűrűen katonák, népek sőt elvétve nők is. A katonák folyton lóttek a levegőbe. Virágosó hullott rájuk, őszi fehér-rózsák milliói kerültek elő és minden ember feltűzte, a katonák fel voltak virágozva és utcázautók-stb. népe folyton éljenzett, integetett egymásnak. Örömmámor töltötte el a lelkeket és én teljes mértékben adtam át magamat a feledhetetlen nap örömének.” Katona S. vissz. tör. 1.

⁹⁹ „Dr. Katona Sándor elnöknek mindenkoron pártatlan, tapintatos és körültekintő magatartása méltán érdemli ki a város közönségének háláját.” *Esztergom*, 1918. 1.

¹⁰⁰ OA beszéd. 2.

majd mikor erről a posztjáról lemondott, gyermekeivel együtt házi őrizetbe került. Ez akkor történt, amikor a helyi direktóriummal szembekerülő Szabó István városparancsnok május 20-án váratlanul elfogatta a direktórium több tagját, és megbízhatónak ítélt örökre hagyta őket, maga pedig átkelt a Dunán Párkányba a cseh csapatokhoz. Az egyik fogoly, Sentei Sándor belügyi politikai megbízott azonban meggyőzte őreit, hogy engedjék szabadon, majd a Vörös Őrséggel a hídfhoz sietett és ott rövid tűzharc után visszaszorították a Szabó vezetésével Esztergom ellen induló cseh katonákat. Szabó két társát, Varga Dezső István vöröskatonát és Beliczai Aladár volt tengerészt elfogták. Halálos ítéletüket Katona Sándornak kellett volna előterjesztenie, amit azonban nem vállalt.¹⁰² Az új vádbiztos kilétét még Esztergomban sem ismerték pontosan: „bizonyos Faszler nevű pesti alak” került Katona helyére, majd a halálos ítéletek kihirdetése és végrehajtása után – ezt a budapesti tengerészek¹⁰³ hajtották végre június 11-én a város főterén, a Széchenyi téren – Faszlert Perler Ferenc budapesti ügyvéd váltotta fel.¹⁰⁴ A Horthy-rendszer konszolidálódása idején Katona Sándort bírósági retorzió nem érte, Esztergom megbecsült polgára maradt 1936-ban bekövetkezett haláláig, csupán az *Úri Casino* zárta ki – ideiglenesen – sorai közül és az Ügyvédi Kamara indított ellene – eredménytelen – fegyelmi vizsgálatot.

¹⁰¹ „Az esztergomi forradalmi törvényszék elnöke Győri János, egy szentgyörgymezői parasztember volt. Vádbiztosa tudtommal egy ismeretlen valaki, aki a törvényszék által kivetett pénzbüntetésekben összegyűlt – ezek kizárólag a hátlapon vonalkázott »fehér« bankjegyek voltak – oly tekintélyes pénzüsszeggel egy szép napon egyszerűen meglépett. A soron levő tárgyalásra nem volt vádbiztos. Győri ekkor a bírósággal szemben lakó Dr. Berényi Zoltánhoz küldte fegyveres követet, hogy őt vádbiztosnak állítsák elő. Zalán bácsi éppen Budapesten tárgyalt s ezért a sikertelen kísérlet után Győri két szuronyos követét Édesapámhoz irányította, akik őt elő is állították s Győri kinevezte vádbiztosnak. Akkori körülmények között ez ellen nem volt apelláta.” Katona G. vissz. 5.

¹⁰² Unokája emlékezését idézve: „Győri a bűnösökre halálbüntetés kiszabását követelte s ilyen értelmű indítványt Édesapámtól, aki ezt azonnal meg is tagadta. Erre őt is házi őrizetbe vették, aminek következtében a megtorlástól megrettenve Édesapám idegrohamokkal ágyának esett, míg két fegyveres őr a házunk kapujában tartózkodott. [...] Abban az időben négyen voltunk kölyök testvérek s az értünk való aggodásban Édesapám teljes idegösszeroppanásban feküdt odahaza.” Katona G. vissz. 5. Katona Sándor vádbiztosként való ellenállását a lapok híradásai is igazolják: „A tárgyalást nem tarthatták meg azonnal, mert az akkori vádbiztos nem készítette el a vádiratot, amiért aztán a népbiztosság felmentette a vádbiztosi teendőik alól. [...] Dr. Berényi Zoltán [...] elmondja, hogy ő és dr. Katona minden áron meg akarták akadályozni az ítéletet.” Esztergom és Vidéke, 1921. 2.

¹⁰³ A rend helyreállítására a fővárosból érkező fegyveres alakulatok.

¹⁰⁴ O'SVÁTH, 1938. 166.

Apa és fia: kettős mérce

Térjünk vissza történetünk legszemélyesebb eleméhez, ahhoz, amely az apa és a fiú viszonyának megromlását indokolja: az elhunyt édesanya emlékével szembeni tiszteletlenség, illetve František Kabina szlovák érzülete. Vajon mennyire volt valós e két indok adott helyzetben, illetve mennyire érett az emlékezet alakulása következtében mind fontosabbá akár egyik, akár másik? Teljesen megnyugtató válasz nyilván nincs, de az kétségtelen, hogy apa és fiú egyénisége és életpályája kínál néhány párhuzamot. Mindketten jogot végeztek, ügyvédként praktizáltak. Mindkettőjükben munkált egy erős késztetés a közösségi szerepvállalásra, mindkettőjükre jellemző volt egy büszke, már-már gögös ragaszkodás, dac a saját (vélt) igazukhoz. Mindkettőjük politikai nézeteiben fontos szerepet kapott a baloldaliság.¹⁰⁵ A legfurcsább „találkozási pont” mégis a második házasság és a gyászév kérdése. František Kabina unokája, Katona Gábor így emlékezett édesapja második házasságáról: *„Édesapánkat nagyon lesújtotta Édesanyánk korai, tragikus halála. Mesélték, hogy napokon át bezárkózva irodájába csak ivott – soha nem volt italos ember –, úgy, hogy már megzavarodástól tartott a család, akik azt remélték, hogy Édesanyánk húgát, Bertikét fogja majd feleségül venni. Nem így történt. Azt hiszem, úgy gondolta, hogy most, hogy itt maradt felesége nélkül a három gyerekkel, minden összeomlott körülötte s annál nagyobb volt a felháborodás, hogy még a gyászév letelte előtt újból házasságkötését bejelentette és az a gyászév letelte után azonnal el is következett.”*¹⁰⁶

Vagyis a hagyomány szerint kézenfekvő az érv, hogy miért is volt olyan sietős újránősülni Katona Sándornak: a szegény árvák miatt. Ellenben František Kabináról úgy emlékeztek, hogy korábbi szeretőjét vette el – arról szó sem esett, hogy neki is öt (vagy hat) gyermekről kellett gondoskodnia megözvegyülését követően. Mintha ugyanaz a cselekedet emitt felelősségből fakadó erény, amott érzéketlenségre épülő bűn volna. Soha nem tudjuk meg, hogy pontosan mi motiválta második házasságuk előtt František Kabinát és Katona Sándort, de nem is ez a lényeges, hanem az, ahogy az unoka, Gábor emlékezik: emlékezete forrása pedig nem lehet más, mint az édesapja által

¹⁰⁵ Katona Sándor 1918-ról fennmaradt emlékirat-töredékében így vallott erről, arra emlékezve, hogy az *Esztergomi Népszava* hasábjain támadás érte személyét: *„Erre [...] vonatkozólag is megkérdeztem Szentgyörgyit és kérdést tettem, miért vett tollhegyre engem, aki szocialista vagyok 9/10 részben. Erre ő viszont azt kérdezte, hogy mi az az 1/10, amiben nem vagyok az. Azt feleltem, hogy nem vagyok nemzetközi és kommunista, – mire ő megjegyezte, hogy épp ez a lényeg, épp csak 1/10 részben vagyok szocialista.”* Katona S. vissz. tör. 1.

¹⁰⁶ Katona G. vissz. 3.

ráhagyományozott elbeszélés. Csak Katona Sándor lehetett az, aki megosztotta fiával, hogy miért is szakított apjával, felhozva a kettős érvet, a korai újraházasodást a szeretővel és a szlovák érzületet. Az információ tehát az ő mentalitásra nézve fontos és hiteles forrás.

Magyarosító környezet

Az apját elhagyó tizenéves Katona – ekkor még Kabina – Sándor Esztergomban tipikusan olyan környezetbe került, ahol fontos volt a magyarságtudat. Az esztergomi német eredetű polgárcsaládok büszkék voltak magyarságukra a prímásvárosban (Bleszl, Einczinger, Grósz, Etter stb.). Már esett róla szó, hogy a fiatal Sándort befogadó anyai nagymama családja is magyarosította nevét Blarazinról Balásffyra. Katona Sándor első feleségének, Magos Emíliának a családja is azok közé tartozott, akik korán, már a 18. században levetették német hangzású eredeti nevüket, a Hoch-ot, és lettek helyette – tükörfordítással – Magossá.¹⁰⁷ Katona Sándor apósa, Magos Sándor, pedig – gyerekkori emlékei alapján – vélhetően nem kedvelte a szlovákokat.

Egy régi nyitrai történet

A szintén jogvégzett Magos Sándor, a dualizmus-kori esztergomi elit e jeles és köztiszteletnek örvendő képviselője – pályája csúcán az esztergomi járásbíróság vezetésének megtartása mellett a királyi ítélőtábla bírója¹⁰⁸ – 1851. február 23-án született Esztergomban Magos Ferenc szabómester és Piller Borbála gyermekeként.¹⁰⁹ Alig nyolcéves volt, amikor édesapja halála miatt félárvaságra jutott, édesanyja azonban röviddel később ismét férjhez ment, a szerencsés kiválasztott bizonyos Schmidt (Kovács) Ferenc lett:¹¹⁰ amikor 1859-ben Piller Borbálát az esztergomi árvabizottmány saját gyermeke gyámjává jelölte ki, asszonyneve már Schmidtné volt.¹¹¹ Magos Sándor tanulmányait az esztergomi bencés gimnáziumban kezdte meg, de a második év már a nyitrai gimnáziumban találta őt.¹¹² Hogy miként került épp Nyitra-ra,

¹⁰⁷ Magos (Hoch) családja.

¹⁰⁸ *Esztergom és Vidéke*, 1895. 1.

¹⁰⁹ Magos S. keresztlevelel.

¹¹⁰ Apró adalék: ő is megváltoztatta a nevét és lett Kovács Schmidtből.

¹¹¹ Gyámnöi rendelvény.

¹¹² Magos Sándor nyitrai diákoskodására nézve: KATONA, 2003. 147–160.

annak magyarázatáról forrásaink nem árulkodnak, de valószínű, hogy nem kívülről jött kényszerítő oka volt annak, hogy a fiú máshol folytassa tanulmányait: talán azt remélték, hogy az apját elvesztő gyermeknek jót tesz a környezetváltás. Ezt anyai nagybátyja, az Esztergomból Ceglédre költözött Piller János leveléből tudjuk, aki sógorának, Kovács Ferencnek levelet írva utalt az iskolaváltás tudatosságára: „*És a Sándor kisötsém is megemlékezett rólam nevem napjára mire gondoltam hogy ki is írhat nekem Nyitráról semmi féle ösmérsöm ott nem tudomra nem létezett csak akkor csudálkoztam midőn Sándor ötsém nevét olvastam hogy mit is keres Nyitrán holott őt Selmezcze vitték tanulni és majd meg köszönöm neki ha haza megyek mert gondolom hogy otthon fogom találni.*”¹¹³

Magos Sándor – levelei tanúsága szerint – nem érezte jól magát Nyitrán. 1863. március 9-én mostohaapjának és édesanyjának írt levele nehézségekről tanúskodik: úgy vélekedett, hogy azért lett „csak” 15. a bizonyítványa alapján, mert nem tud „tótul”.¹¹⁴ Pénzt kért tanításra, könyvekre és csizmatalpalásra, valamint emlékeztetett, hogy húsvétot követően újabb 50 forintra lesz szüksége kosztja fejében. Több más, fennmaradt levele alapján az érzékelhető, hogy a diák egyedül érezte magát az idegen városban. 1861. április 16-án kelt újabb levének minden sora súlyos gondjairól tanúskodik. Nyomasztónak érezhette helyzetét, másképp ilyen tartalmú levéllel aligha mert volna szüle-ihez fordulni. „*Egy igen fontos dolog kényszerít tollat fogni kezembe.*”¹¹⁵ – írta, majd arról tájékoztatta őket, hogy tanáraitól sorozatos igazságtalanságokat kényszerül elszenvedni: secundát kap érdemtelenül, bezárásra ítélik, és ennek oka az, hogy mostohaapja nem kereste fel oktatóit. Az elkeseredettség végül az alábbiakat íratta vele: „*Én már el vagyok határozva akár korcsmáros akár kereskedő lenni de oskolába többé nem járok. Vagy ha éppen arra leszek kényszerítve többet nem tanulok. S ezen kéresemet már meg nem változtatom.*”

Hogy a szülők miként reagáltak a szokatlan hangvételű és tartalmú levélre, nem tudjuk. A következő olyan levél, amely fennmaradt Magos Sándor nyitrai diákévei idejéről, már rendezett viszonyokról adott hírt. Ami itt és most igazán érdekes, az Magosnak az a – már idézett – gondolata, hogy retorzió érte, amiért nem tud „tótul”.¹¹⁶ Nyilván soha nem fogjuk megtudni, hogy valóban fakadtak-e hiányos nyelvtudásából problémái, amelyek bántó-

¹¹³ PJ levél.

¹¹⁴ MS levél a.

¹¹⁵ MS levél b.

¹¹⁶ Tehát miközben Magos Sándort Nyitrán épp a szlovák nyelv ismeretének hiánya nyomasztotta, az a férfi, aki Emília leánya későbbi férjének édesapja – František Kabina –, ekkor mint a *Matica slovenská* egyik alapító tagja kezd ismertté válni.

lag hatottak rá, vagy egyszerűen csak egy rosszul tanuló fiú keresett mindenféle kifogásokat, hogy – ezúttal szó szerint – magyarázza a bizonyítványát. Magas Sándor szavai mindenesetre árulkodnak arról a környezetről (a szülőkeről), amelyben a fiú hathatós érvként hozakodhat elő a szlovák nyelvismeret hiányából fakadó retorzióval. Azaz: akár érte őt igazságtalanság emiatt, akár nem, a lényeg, hogy hitte, magyarázatul szolgálhat vele.

Összegzés helyett

Ez a férfi volt tehát az édesapja Magos Emíliának, Katona Sándor feleségének. Természetesen nem azt a képtelen tételt kívánom igazolni, hogy a későbbi após Nyitrán diákként elszenvedett – vélt vagy valós – sérelmei okán szélsőséges magyar nemzeti érzést plántált leányába, hogy aztán vejtől is megkívánja nézetei követését. De e hosszabb kitérő tán nem volt hiábavaló, ha abban annak egyik összetevőjét látjuk, hogy Esztergomban az ottani új környezetben minden tényező abba az irányba fordította a fiatal Kabina Sándort, hogy egyre inkább erősödjön magyarságtudata: az iskoláztatása, a nagynyai nevelés, a városi környezet, végül pedig menyasszonya, majd felesége családja. Ez abban csúcsonyodott ki, amikor immár nős emberként, önálló ügyvédi praxissal, a főtéren álló emeletes ház tulajdonosaként rászánta magát arra a lépésre, hogy nevét is megváltoztassa,¹¹⁷ ezáltal immár formálisan is integrálódva az esztergomi elitbe. Kabina Sándorból Katona Sándor lett.¹¹⁸

Összességében megkockázatom: a nemzetiségi ellentét nem annak volt az oka, hogy az ifjú Kabina Sándor apjával összeeszeve nagynyája védőszárnyai alá menekült. Sokkal inkább annak, hogy az évtizedek nem enyhítették, hanem elmélyítették az ellenérzést a csak hírek révén, a szlovák nemzeti politika képviselőjeként ismert apával szemben. Az anya emlékét buzgón ápoló fiúi dac a magyar környezetben töltődhetett fel idővel mindinkább a nemzetiségi türelmetlenséggel és válhatott az mind fontosabbá, egyúttal pedig

¹¹⁷ Katona Gábor elmondása szerint a legidősebb fiú, Miklós még Kabinaként született, míg ő mint másodszülött már Katonaként, és ez a tény hosszú időn át alkalmas volt rá, hogy bátyját bosszantsa vele. Az emlékezet azonban ezúttal is csalókának bizonyult: Katona Gábor neve élete első négy hónapjában (februártól júniusig) Kabina Gábor volt; igaz, bátyja három évig viselte a szlovák nevet.

¹¹⁸ Teljes neve egyébként Kabina Sándor József Miloslav Kálmán volt: talán nem kell külön kiemelni, hogy ezt a nem éppen magyarosan hangzó nevet nem használta – igaz, a Józsefet és a Kálmánt sem. KS keresztlevél.

Katona Sándor emlékezetében az apjával való kiengesztelhetetlen ellentét egyik alapvető forrásává.

Kitekintés – František Kabina és Katona Sándor emlékezete

František Kabinát a mai napig a szlovák kultúrtörténet jeles alakjaként tartják számon. 2006. február 16-án Jozef Karvaš dzsesszzenész, aki a Kabina család azon ágából származott, amelyik nevét hajdan Karvasra magyarosította, büszkén nyilatkozott származásával kapcsolatban arról, hogy egyik dédnagybácsija Andrej Kmeť¹¹⁹ volt, a másik pedig František Kabina „szerkesztő és kiadó”. Megemlítette Imrich Karvaš nevét is, illetve azt, hogy büszke a Karvas-Kabina családra.¹²⁰ Kabina szlovákiai elismertsége megkérdőjelezhetetlen.¹²¹ Eközben a Duna túlpartján, Esztergomban, fia egykori lakóházán, az esztergomi főtéren a 13. szám alatt álló, 1843-ban épült klasszicista, emeletes házon, amelyet Katona Sándor a 20. század elején a helyi Takarékpénztártól vásárolt meg,¹²² 1989 ősze óta emléktábla jelöli, hogy itt élt egykor Katona Sándor, az esztergomi Nemzeti Tanács elnöke.¹²³ Ilyenné vált két hősrünk alakja, amikor az emlékezet szoborrá merevítette őket. A nemzeti emlékezetek minden kapcsolatot eltüntettek közöttük, pedig apáról és fiáról van szó.

¹¹⁹ A sokoldalú Andrej Kmeť (1841–1908) néprajztudós, régész, geológus és botanikus. Andrej Kmeť, akárcsak František Kabina, Szénásfalun (Bzenicán) látta meg a napvilágot. A Kabina és Kmeť család nemzedékeken átívelő szoros kapcsolatát jelzi, hogy František Kabina keresztapja bizonyos Stefan Kmeť volt. FK keresztlevél.

¹²⁰ „*Môj prastrýko bol kňaz, etnograf a vlastivedný bádateľ Andrej Kmeť, ďalší prastrýko bol redaktor a vydavateľ František Kabina. Minister obchodu za Československej republiky v Benešovej vláde a guvernér Slovenskej banky Imrich Karvaš bol môj strýko. Som hrdý na celý rod Karvašovcov–Kabinovcov.*” Jozef Karvaš.

¹²¹ A bazini könyvtár honlapján emlékezett meg arról, hogy a tavalyi évben volt a 75. évfordulója František Kabina halálának (*Kalendárium*, 2006). Életrajzát közli a Szlovák Életrajzi Szótár (SBS, 1989. 11.). A pozsonyi egyetemen diplomamunka is született róla (MAROSZOVÁ, 1998). Nemzetgazdasági nézeteiről önálló írás emlékezik meg. (MAROSZOVÁ, 2000. 193–197.). Pályaképe Roman Holec tollából néhány éve látott napvilágot (HOLEC, 2001). A Szlovák Nemzeti Levéltárban saját fondja van (*Osobné fondy*).

¹²² BARDOLY-HARIS, 2006. 59.

¹²³ OA beszéd. 1.

Štúdia skúma pozadie zdanlivo nezmieriteľného protikladu Františka Kabinu, zaujímavej postavy slovenského národného hnutia 19.-20. storočia, a jeho syna Alexandra Katonu (Kabinu). Kabina, ktorý počas svojho dlhého a skutočne kuriózneho života (1844-1931) pôsobil ako advokát, redaktor, vydavateľ, statkár atď., so svojim synom od jeho stredoškolských čias vôbec nebol v kontakte. Chlapca vychovávala z matkinej strany stará mama v Ostrihome. Podľa rodinných spomienok vzťah týchto dvoch mužov sa preto prerušil, že otec po smrti svojej manželky nepočkal ani jeden rok a už sa opäť oženil, avšak významnú úlohu v definitívnom ukončení ich vzťahu zohralo aj uvedomelé slovenské myslenie. Alexander Katona (1875-1936) vyrastal v maďarskom jazykovom prostredí, pomaďarčenie jeho mena tiež vypovedá o jeho zmýšľaní. Zmena jeho politickej príslušnosti naznačuje, že v roku 1918, v čase jesienkovej revolúcie, bol predsedom ostrihomskej Národnej rady. Na základe zachovaných prameňov národnostný konflikt nadobudol svojské národnostné zafarbenie, taktiež je však pravdepodobné, že nie slovensko-maďarský protiklad hral úlohu v ukončení ich vyťahu, ale skôr to, že otec a syn s podobnou tvrdohlavou povahou, ktorí sa ani nestýkali, sa ani nepokúsili o zmierenie.

Fordította: Angelika Dončová

Felhasznált irodalom és rövidítések

Kiadatlan források:

FP keresztlevél = Furbász Paulina keresztlevelének másolata. Murányalja, 1940. július 8. Magántulajdon.

FK házasságlevél = František Kabina és Furbász Paula házasságlevelének másolata. Murányalja, 1940. július 8. Magántulajdon.

FK keresztlevél = František Kabina keresztlevelének másolata. Geletnek, 1940. július 4. Magántulajdon.

Gyámnoi rendelvény = Az esztergomi árvabizottmány gyámnoi rendelvénye özvegy Magos Ferencné (Schmidt Ferencné) Piller Borbála részére. Esztergom, 1859. május 13. Magántulajdon.

Katona (Kabina) családfa = A Katona (Kabina) család családfája. Készítette: KATONA Gábor. Kézirat, 1988. Magántulajdon.

KG levél = Katona Gábor levele Sággy Ferenchez. [Esztergom], 1940. január 22. Magántulajdon.

Katona G. vissz. = Katona Gábor visszaemlékezései. Vegyes gép- és kézirat, 1980-as, 1990-es évek. Magántulajdon.

Katona S. vissz. tör. = Katona Sándor visszaemlékezés-töredékei. Kézirat, 1918 után. Magántulajdon.

KI keresztlevél, 1790 = Kabina Ignác (sz.: 1790) keresztlevelének másolata. Nagylócsa, 1931. november 2. Magántulajdon.

KI keresztlevél, 1800 = Kabina Ignác keresztlevelének (sz.: 1800) másolata. Zarnóca, 1931. november 2. Magántulajdon.

KS házasságlevél = Katona Sándor és Magos Emília házasságlevelének másolata. Esztergom, 1940. június 18. Magántulajdon.

KS keresztlevél = Katona Sándor keresztlevelének másolata. Selmecebánya, 1940. június 22. Magántulajdon.

Magos (Hoch) családfa = A Magos (Hoch) család családfája. Gépirat. Magántulajdon.

MB levél = Marián Blaha besztercebányai püspök levele František Kabinához. Garamszentkereszt, 1931. november 10. Magántulajdon.

ME halotti biz. = Magos Emília halottvizsgálati bizonyítványa. Budapest, 1909. szeptember 6. Magántulajdon.

ME keresztlevél = Magos Emília keresztlevelének másolata. Esztergom, 1940. június 18. Magántulajdon.

MS keresztlevél = Magos Sándor keresztlevelének másolata. Esztergom, 1940. június 18. Magántulajdon.

MS levél a = Magos Sándor levele szüleihez. Nyitra, 1863. március 9. Magántulajdon.

MS levél b = Magos Sándor levele szüleihez. Nyitra, 1863. április 16. Magántulajdon.

OA beszéd = Ortutay András levéltár-igazgató 1989. október 31-i táblaavató beszédének szövege. Gépirat, 1989. Magántulajdon.

PJ levél = Piller János levele (Kovács Schmidt) Ferenchez. Cegléd, 1863. július 25. Magántulajdon.

Kiadott források és feldolgozások:

BARDOLY-HARIS

2006 *Magyarország műemlékjegyzéke. Komárom-Esztergom megye.* Szerk.: BARDOLY István–HARIS Andrea. Budapest, KÖH, 2006.

CZAMBEL

2003 CZAMBEL, Samuel: Slovenská národná banka v službách Slovenkého národného povstania. Zástoj guvernéra Imricha Karvaša v jeho prípravách. In: *Ľudia, Peniaze, banky. Zborník z konferencie.* Bratislava, Národná banka Slovenska, 2003. 351–364.

Esztergom

1918 *Esztergom*, 24. 1918. november 1. 1.

Esztergom és Vidéke

1895 *Esztergom és Vidéke*, 17. 1895. július 14. 1.

1909 *Esztergom és Vidéke*, 31. 1909. szeptember 8. 6.

1921 *Esztergom és Vidéke*, 43. 1921. április 12. 2.

FÉJA

1957 FÉJA Géza: Bresztováczy és az ördög. In: FÉJA GÉZA: *Bresztováczy és az ördög.* Budapest, Magvető, 1957. 5–39.

František Kabina

František Kabina (13. 10. 1844.–12. 11. 1931.) [<http://www.hodrusa-hamre.host.sk/frantisekkabina.php>] 2007. március 2.

GULYÁS-VICZIÁN

- 1995 GULYÁS Pál-VICZIÁN János (szerk.): *Magyar írók élete és munkái*. XVI. kötet. Budapest, Argumentum-MTAK, 1995.

HOLEC

- 2001 HOLEC, Roman: *Nepochopený* (Franko Kabina). In: HOLEC, Roman: *Zabudnuté osudy. Desat' životných príbehov z novodobých slovenských dejín*. Martin, Matica slovenská, 2001. 155–176.

Imrich Karvaš

Judr. Imrich Karvaš

[<http://www.muzeumsnp.sk/osobnost/karvas/htm>] 2007. március 2.

KABINA

- 1869 KABINA, František: *Pozdrovenie mojím milým spalvobčanom volebného okresu novobaňského*. Banská Štiavnica, 1869.
- 1907 KABINA, František: *Môj program k nastávajúcej volebnam okrese Pezinok*. Budapest, 1907.

Kalendárium, 2006

Kalendárium 2006. Regionálne osobnosti z databázy Malokarpatskej knižnice v Pezinku [<http://www.kniznicapezinok.sk/stuff/kalendarium-2006.doc>] 2007. március 2.

Jozef Karvaš

KARVAŠ, Jozef: *Mylne ma považujú za antikomunistu*.

[<http://www.spravy.pravda.sk/tlac.asp?r=sk-robot&c=A060216-11290>] 2007. március 2.

KATONA

- 1998 KATONA Csaba: Egy budapesti szlovák kultúrpolitikus. In: *Népszabadság (Hétfő)*, 58. (1998. december 11.) 34. 8.
- 2003 KATONA Csaba: „Én már itt tanítómától eleget szenvedtem.” – Egy diák hétköznapi Nyitrán az 1860-as években. In: *Két évszázad gyermekei. A tizenkilencedik-huszedik század gyermekkorának története*. Szerk.: PUKÁNSZKY Béla. Budapest, Eötvös József, 2003. 147–160.

KATUS

- 1999 KATUS László: Szlovák politikai és társadalmi élet Budapesten a dualizmus korában. In: *A pesti polgár. Tanulmányok Vörös Károly emlékére*. Szerk.: GYÁNI Gábor–PAJKOSSY Gábor. Debrecen, Csokonai, 1999. 137–151.

KEMÉNY

- 1952 *Iratok a nemzetiségi kérdés történetéhez Magyarországon a dualizmus korában*. I. kötet. 1867–1892. Szerk: KEMÉNY G. Gábor. Budapest, Tankönyvkiadó, 1952.
- 1964 *Iratok a nemzetiségi kérdés történetéhez Magyarországon a dualizmus korában*. III. kötet. 1900–1903. Szerk.: KEMÉNY G. Gábor. Budapest, Tankönyvkiadó, 1964.
- 1966 *Iratok a nemzetiségi kérdés történetéhez Magyarországon a dualizmus korában*. IV. kötet. 1903–1906. Szerk.: KEMÉNY G. Gábor. Budapest, Tankönyvkiadó, 1966.

KOVÁCS

- 2006 KOVÁCS Anna: *A szlovákok élete és kultúrája Budapesten a dualizmus korában (1867–1918)/Život a kultúra Slovákov v Budapešti v období dualizmu (1867–1918)*. Piliscsaba–Esztergom, PPKE BTK Szlavisztika–Közép-Európa Intézet Nyugati Szláv Kulturális Kutatócsoport, 2006.

MAROSZOVÁ

- 1998 MAROSZOVÁ, Barbora: *Franko Kabina (1844–1931). Diplomová práca*. Bratislava, FF UK, 1998.
- 2000 MAROSZOVÁ, Barbora: *Národohospodárske úvahy Franka Kabinu*. In: *Historické štúdie*, 41. Red.: KRAJČOVIČ, Milan–KAMENICKÝ, Miroslav. Bratislava, Veda vydavateľstvo SAV, 2000. 193–197.

NEMESPANNI CZOBOR

- [1936] NEMESPANNI CZOBOR László: *Hetven évvel ezelőtt... Selmezbányaiak emlékkönyve*. Selmezbányaiak Egyesülete Budapesten, [1936]. 76–82.

MINÁČ

- 1989 *Slovenský biografický slovník*. III. zväzok K–L. Red.: MINÁČ, Vladimír. Martin, Matica slovenská, 1989.

NIEDERHAUSER

- 1999 NIEDERHAUSER Emil: Honfoglalás és Millennium. In: *A pesti polgár. Tanulmányok Vörös Károly emlékére*. Szerk.: GYÁNI Gábor–PAJKOSSY Gábor. Debrecen, Csokonai, 1999. 153–158.

Osobné fondy

Osobné fondy František Kabina, 1891–1937.

[<http://www.civil.gov.sk/SNARCHIV/m-2.htm>] 2007. március 4.

O'SVÁTH

- 1938 O'SVÁTH Andor: *Komárom és Esztergom közigazgatásilag egyelőre egyesített vármegyék multja és jelene*. Szerk.: SZALAY Béla–VAJAS Lajos. Sashalom, Magyar Vármegyék és Városok Multja és Jelene, 1938. (*Magyar Vármegyék és Városok Multja és Jelene, 1.*)

Pesti Hírlap

- 1931 *Pesti Hírlap*, 54. 1931. november 19. 6.

Selmecz

- 1876 *Selmecz*, 1. 1876. február 6. 1.

SZARKA

- 1995 SZARKA László: *Szlovák nemzeti fejlődés – magyar nemzetiségi politika 1867–1918*. Pozsony, Kalligram, 1995.
- [1993] SZARKA László: *A szlovákok története*. [Budapest], Bereményi, [1993]. (*Népek Hazája*)

ZÉK

Zalai életrajzi kislexikon.

[<http://zalai.dfmk.hu/zalaiak?p=461>] 2007. március 4.